

Vladimir VOJINOVIĆ (Podgorica)
Filozofski fakultet – Nikšić
Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“
UDK 821.163.4.09(497.16)

„SOCIJALNI PISCI“ U NASTAVNOM PLANU VOJISLAVA P. NIKČEVIĆA

Akademik Vojislav P. Nikčević autor je nastavnog plana za predmet Crnogorska književnost, u skladu s kojim se na Filozofskom fakultetu u Nikšiću godinama izučavala crnogorska književnost. Taj nastavni plan predstavlja temelj svakom budućem projektu u kome će se sa dijahronih aspekata tumačiti književne pojave na crnogorskoj teritoriji, a njegov značajan dio posvećen je piscima crnogorskog pokreta socijalne literature i njihovim djelima. U dugom naučnom vijeku, akademik Nikčević se periodično osvrtao na crnogorska međuratna literarna postignuća, insistirajući na njihovoj svezremenoj estetskoj dimenziji, sazdanoj uprkos jezičkim ograničenjima koja su piscima „mlađe generacije“ programski nametana sa uredničkih instanci crnogorskih i srpskih međuratnih časopisa. Dominantan lingvostilistički pristup djelima pisaca crnogorskog pokreta socijalne literature, tananim rezovima otkrio je mnoge slojeve međuratne „socijalne lirike“, ali i argumentaciju koja će poslužiti generacijama istoričara književnosti i jezika.

Sa profesorom Vojislavom P. Nikčevićem sreo sam se prvi put na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, u okviru predavanja iz nastavnog predmeta Crnogorska književnost, koji je u to vrijeme trajao puna četiri semestra. Nastava se u okviru tog predmeta odvijala po planu od 13 stranica teksta.

Zahvaljujući tom dokumentu, studenti su uz blagoslov Univerziteta prolazili kroz jednu nastavnu materiju, vođeni obiljem informacija i podataka o primarnoj i sekundarnoj literaturi. Plan je sadržao kratak Nikčevićev uvod, opis predmeta, odnosno hronološki dat raspored nastavnih jedinica po semestrima, odjeljak *Pisci i djela* (sa 52 ponuđena naslova) i odjeljak *Literatura* (sa podacima o 81 knjizi sekundarne literature).

Nikčević je, dakle, studentima, umjesto šture informacije o „obaveznim“ i „manje obaveznim“ knjigama, nudio sadržajni podnesak, sa svim neophodnim informacijama ali i nekim tipičnim komentarima i pojašnjenjima određenih literarnih pojava. Tako koncipiran, Nastavni plan Crnogorske književnosti predstavljao je adekvatno usmjerenje svima koji su iz te institucije kretali ka poljima pomenute nacionalne književnosti.

Razumije se da je takav Nikčevićev pristup univerzitetskoj metrici plod organizovanog i studioznog odnosa jednog naučnika prema svojoj nacionalnoj književnosti. Ako se zagledamo u ne tako davnu prošlost i crnogorsku periodiku, pronaći ćemo na njenim stranicama segmente koji govore o tome da je Nikčević bio sudionik velike debate o programu i planovima što ih je Univerzitet imao usvojiti za rad Pedagoške akademije u Nikšiću. O tome svjedoče i *Nikšićke novine*, iz marta 1977. godine, koje su prenijele sljedeću njegovu izjavu: *Budući program valja graditi tako da u njemu dođe do izražaja opšti, internacionalni i nacionalni karakter literarnih pojava u mjeri i obimu koji dozvoljava predviđeni fond časova. U tome programu crnogorska književnost treba da zauzme prioritarno mjesto. Ako budući nastavnici u Pedagoškoj akademiji, kao jedinjoj prosvjetnoj ustanovi te vrste u SR Crnoj Gori, ne formiraju svijest o vlastitoj nacionalnoj literaturi, onda je jasno da oni neće biti u stanju ni da razumiju internacionalni karakter književnih pojava. Uostalom, ne možemo očekivati da neko drugi u većoj mjeri od nas proučava našu književnost.*¹

U istom tekstu Nikčević je zauzeo poziciju istoričara književnosti i naglasio da crnogorsku književnost u nastavnom planu treba izložiti od najstarijih vremena i početaka pismenosti, pa sve do savremenog doba, kako bi se sagledale njene reprezentativne literarne pojave u istorijskom kontinuitetu, i to u sklopu onih društveno-političkih i kulturnih faktora, koji su doveli do stvaranja crnogorskog nacionalnog individualiteta. *Naime*, pisao je Nikčević, *budući program valja da obezbijedi da se marksistički*

¹ Dr Vojislav Nikčević, *Crnogorska književnost u nastavnom planu*, *Nikšićke novine* (Nikšić), 4. 3. 1977, 11.

*utvrde putevi i konture razvoja crnogorske književnosti, njezina fizionomija, na bazi uvažavanja principa istoričnosti i estetičkih načela, što će reći onih pojava koje je književno-istorijski i umjetnički najbolje predstavljaju.*²

Pet godina godina kasnije, kada je ključni posao strukturiranja nastavnog programa i planova na Pedagoškoj akademiji bio obavljen, Nikčević je učestvovao u *Pobjedinoj* debati, konstatujući da je crnogorska književnost fondom časova adekvatno zastupljena u nastavnom programu. *Sasvim je prirodno*, naveo je Nikčević tom prilikom, *što je dobila nešto veći broj časova od drugih južnoslovenskih književnosti. Dužnost nam je i obaveza da mi najviše izučavamo i poznajemo svoju literaturu. Ako to ne činimo, ne možemo očekivati od drugih da to rade. Ustaljena je praksa na jugoslovenskim fakultetima da nacionalne književnosti u svojim sredinama imaju karakter matičnih literatura, da su obimom, fondom časova i kadrovski jače zastupljene, teorijski i metodološki više produbljene od ostalih. A to ima i praktičnu korist: kao takve one su u stanju da drugim fakultetima pruže stručnu pomoć u izradi njihovih nastavnih planova i programa, u izvođenju nastave, izradi i odbrani magistarskih i doktorskih disertacija i u dr. vidovima rada.*³

Mjesto profesora Crnogorske književnosti na Filozofskom fakultetu u Nikšiću Nikčević je zauzeo pred kraj drugog milenijuma. U Nastavnom planu po kome je obavljao taj posao nezaobilazan položaj bila je zauzela međuratna književnost, za koju je Nikčević, usmjeravajući studente ka terminološkim ključevima epohe, naveo sljedeće kategorije: *društveno-političke prilike u Crnoj Gori, u međuratnoj Kraljevini SHS, odnosno prvoj Jugoslaviji. Borba za nacionalno i socijalno oslobođenje crnogorskog naroda pod vođstvom Komunističke partije. Uloga i značaj Crnogorske federalističke stranke, Zemljoradničke stranke i drugih opozicionih faktora u borbi za socijalne slobode i razvoj kulture i književnosti. Pojava i razvoj pokreta socijalne literature u Crnoj Gori, odnosno mlade ili nove crnogorske socijalne realističke književnosti. Karakter i imperativi pokreta. Socijalni motivi kao osnov proznih i pjesničkih ostvarenja. Sukob s tradicijom, istorijom i starom književnom školom...*⁴ Ove Nikčevićeve note u potpunosti korespondiraju sa stavom objavljenim dvadesetak godina ranije, u pomenutom martovskom broju *Nikšićkih novina*. U okviru *Književnosti*

² Ibid.

³ Vojislav Nikčević, *Dopune programa crnogorske književnosti*, Pobjeda (Titograd), 3. 6. 1982, 11.

⁴ Vojislav Nikčević, *Crnogorska književnost: nastavni plan*, 14.

između dva svjetska rata, pisao je Nikčević, *istorijski kontekst čine ove društveno-političke pojave: stvaranje države SHS, nacionalna i socijalna obespravljenost Crnogoraca. Ovdje posebnu pažnju treba posvetiti najznačajnijim predstavnicima tzv. socijalne literature: književnom djelu Radovana Zogovića, Mirka Banjevića, Janka Donovića, Nikole Lopičića i Rista Ratkovića. I njihova djela treba tumačiti metodom književnih interpretacija. Analizirati i časopise: Zapise, Razvršja i Valjke.*⁵ Ostavši u ravni ranije izrečenih stavova, Nikčević je u Nastavni plan uvrstio djela crnogorskih pisaca iz takozvanog pokreta socijalne literature – knjige Nikole Lopičića, Mirka Banjevića, Radovana Zogovića, Đuze Radovića, Janka Donovića, Aleksandra-Lesa Ivanovića, Dušana Kostića, Stefana Mitrovića i drugih. Za temelj arhitektonike tog segmenta Nastavnog plana odabrao je izdanja titogradskog Grafičkog zavoda i biblioteke *Luča*, o kojoj je 1984. godine afirmativno pisao u *Pobjedi*, naglasivši da je riječ o poduhvatu što je s pravom stekao glas biblioteke *koja je odigrala prvorazrednu ulogu u razvitku crnogorske kulture.*⁶ Sa druge strane, Nikčević je u sekundarnu literaturu uvrstio podatke o studijama koje su nedvosmisleno vodile ka estetskom predmetu date književnosti. Među tim knjigama se kao jedan od velikih putokaza našla i studija *Nadmoć ljudskosti* Milorada Stojovića, koju je Nikčević svojevremeno prikazao u časopisu *Kritika* i o njoj zapisao sljedeće: *Stojović je svojom knjigom stvorio solidan temelj za dalje proučavanje crnogorske književnosti. Ona služi i kao podsticaj za novi, naučni tretman te literature.*⁷

O tome šta je Nikčević podrazumijevao pod sintagmom *naučni tretman* govori i tekst objavljen u knjizi *Pjesnik i vrijeme*, u zborniku radova sa naučnog skupa koji je Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 2005. godine posvetila književnom djelu Mirka Banjevića. Tekst sa naslovom *Prepoznatljivost sociolingvističkih i lingvostilističkih obilježja* najprije je objavljen u skladu sa Nikčevićevim *Pravopisom crnogorskoga jezika*, nakon čega je urednik u Odjeljenju umjetnosti povukao kompletan tiraž zbornika i štampao novi, sa Nikčevićevim tekstom prepravljenim na aktuelni *Pravopis srpskohrvatskoga jezika*. Govoreći o artističkoj svedremenosti date poetike, Nikčević je u tom tekstu nastupio i sa sociolingvističke instance i naglasio da se Mirko Banjević kao pjesnik formirao u okolnostima genocida, etnocida, lingvocida i kulturocida kojima je Crna Gora između dva svjetska rata bila

⁵ Dr Vojislav Nikčević, *Crnogorska književnost u nastavnom planu*, 11.

⁶ Vojislav Nikčević, *U svijetu 'Lučinih izdanja'*, Pobjeda, (Titograd), 25. 2. 1984, 11.

⁷ Vojislav Nikčević, *Sinteze iz crnogorske književnosti*, *Kritika*, I, 3, 1968, 339-341.

izložena. *Sve je to, pisao je Nikčević, moguće više od ijednoga crnogorskog pjesnika njegova vremena, ostavilo duboke bolne tragove, odrazilo se na njegovu poeziju bunta i otpora, pobunu uma, pjesnikove savjesti i ognjena jutra, kao vidove poetskog reagovanja na jezivu stvarnost, pa i sam njegov jezik u prvoj zbirci pjesama.*⁸

Nikčević je i u ovom radu, kao i drugim u kojima je tumačio međuratne poetike, pribjegavao *lingvostilističkom* pristupu, insistirajući na svevremenoj estetskoj dimenziji analiziranih djela. Kada god je to mogao, koristio je priliku da saopšti da je književnost međuratnih pisaca nalazila načina, uprkos brojnim ograničenjima u pogledu upotrebe vlastitog jezika, da očuva duh i dah Crne Gore. Takav njegov pristup djelima koji su nastali pod kapom takozvanog pokreta socijalne literature preciznim rezovima otkrio je mnoge slojeve međuratne književnosti, ali i argumentaciju koja će poslužiti generacijama istoričara književnosti i jezika.

⁸ Vojislav P. Nikčević, *Prepoznatljivost sociolingvističkih i lingvostilističkih obilježja*, u zborniku: *Pjesnik i vrijeme – o književnom djelu Mirka Banjevića*, CANU, Podgorica, 20006, 102.

Vladimir VOJINOVIĆ

**VOJISLAV P. NIKČEVIĆ ON AUTHORS OF MONTENEGRIN
SOCIAL LITERATURE MOVEMENT**

Academic Vojislav P. Nikčević is the author of the unique curriculum for the course subject Montenegrin literature, after which the teaching of Montenegrin literature at the Department for Serbo-Croatian/Serbian Language and Literature at the Philosophy Faculty in Nikšić has been conducted for years. The said curriculum in itself presents the fundament of any future project which would interpret literary phenomena in Montenegro from diachronic aspects, and its important part is focused on the authors of Montenegrin social literature movement and their work. In his long scientific opus, the academic Nikčević has been periodically dealing with Montenegrin interwar literary achievements, insisting on their timeless aesthetic dimension, constructed in spite of linguistic limitations which were systematically enforced to the authors of ‘younger generation’ by the editorial instances of Montenegrin and Serbian interwar magazines. The dominant sociolinguistic approach to the writings of the authors of Montenegrin social literature movement has, through subtle cuts, discovered numerous layers of interwar ‘social lyrics’, but also the argumentation which would be of use to generations of historians of literature and language.